

Fra Tønsbergs Blad 15/6-1988

D/S SUDERØY, Haugesund på vei inn Boknfjorden for siste gang som hvalkokeri i 1958. Foto Bjørulf E. Iversen

Fra Sydishavet til skraphaugen

BJØRGULF E. IVERSEN (TEKST OG FOTO)

Haugesund var tidlig ute da hvalfangsten i de nordlige havområder ble tatt opp da hvaltilgangen sviktet, spesielt i Finnmark i slutten av 1800. Selskapene i Haugesund satset ikke på Finnmarkskysten, men de ble meget aktive da norske selskaper fikk åpning i Island, og spesielt ved nordvestlandet (Davisstreet). Haugesunderen Martin Larsen, en av de store sildefiskere, slo seg ned på Island, og han kom tilbake til hjembyen for å fortelle om de store hvalmengder som kom inn mot de islandske fjordene. Han fikk ikke særlig stor støtte i første omgang, men etterhvert fulgte noen opp, blant andre også Svend Foyn, og dermed våknet også haugesunderne. Blant dem var Peder Amlie (egentlig gårdbrukersønn fra Hedemarken), H.M. Wrangell, Knut Knutsen OAS og Jacob J. Odland.

Islandsfangsten ble ikke den store forretningen for de norske selskapene som søkte til farvannet utenfor Island, Færøyene og Shetland. Det ble heller ikke noen stor forretning for de selskapene som prøvet seg utenfor Spania og Vest-Afrika. Så begynte Sydishavs-fangsten, først med konsesjonsbetinget hvalfangst fra øygruppene, og deretter den pelagiske hvalfangsten. H.M. Wrangell forsto at

det kunne bli penger å tjene, og han kom til å bli en sentral mann da Kosmos ble stiftet. Han fulgte også opp i andre selskaper i Vestfold. I Haugesund var det også en annen som ville være med i den pelagiske hvalfangst, Knut Knutsen OAS, senere sønnen Ole Andreas Knutsen, som er klar som rent fjellvann i en alder av 89 år.

Knutsenselskapet hadde ervervet et skip som ble bygd i Newcastle i 1913, på 11.000 tdw, noe mindre enn for eksempel **PELAGOS** og **THORSHAMMER**. Det hadde unngått senkning under 1 verdenskrig, og de ble kjøpt inn til Haugesund av et annet rederi, som fikk endel problemer, og det solgte skipet til Knut Knutsen OAS. Trolig lå det der en tanke om å få Haugesund inn i den pelagiske hvalfangsten. Det ble ihvertfall i slutten av 20-årene stiftet et selskap som fikk navnet Hvalfangeraktieselskapet, Suderøy. Det innkjøpte skipet fikk navnet **SUDERØY**, og det ble i 1929 ombygd til hvalkokeri, uten opphalingsslip. Kokeriet og hvalbåtene ble sendt til Sydishavet ettersommeren i 1929, og det fikk en god sesong. Det er litt forskjellige opplysninger om sluttresultatet for ekspedisjonen, men det er antydning vel 80 000 fat. I en rapport fra hvalfangstinspektøren i 1929-30 ble kokeriet karakterisert som meget bra, men i senere det motsatte

Etter sesongen 1932-33 ble **SUDERØY**, som mange andre norske og utenlandske kokerier og hvalbåter lagt opp, kort og godt fordi hvaloljemarkedet var mettet. I tillegg ble **SUDERØY** -ekspedisjonen holdt utenfor hvalfangsten i sesongen 1933-34. Det var Chr.Salvesen & Co i Leith i Skottland som tok initiativet til det.Salvesenselskapene greide det , mot en passende betaling/erstatning, på vel 16.000 pund. I den følgende sesong var **SUDERØY** igjen i Sydishavet, og den unge Ole Andreas Knutsen hadde gitt ekspedisjonen beskjed om at de skulle fange så godt som mulig, å glemme kvoteordningen. Oppleggsåret, svake hvalbåter og mangelen på opphalingslipp ga imidlertid et svakt resultat. I tillegg var fangstforholdene dårlige i den sesongen, ikke minst for et lite kokeri som **SUDERØY**. Det ble bare bare 54.800 fat olje. Dermed var det klart for opphalingslipp, og resultatet ble bedre i de kommende sesonger.

Det ble i 1937 søkt om salgstillatelse til Japan for ekspedisjonen, men den ble avslått, og **SUDERØY** fortsatte under norsk flagg. Kokeriet kom helskapt gjennom krigen, også noen av hvalbåtene, mens altfor mange av konkurrentene havnet på havets bunn i Nord- og Sør-Atlanteren. Det ble nye sesonger i Sydishavet, noen gode og noen svake og i 1957 ble et salg til Japan igjen fremmet. Ekspedisjonen ble da liggende ganske lenge i Cape Town, våren 1957. Det ble nok en gang avslag, og kursen ble satt for Norge og Haugesund.

SUDERØY-ekspedisjonen hadde en viss betydning for både Haugesund og nabokommunene, og i et notat fra Sveio kommune blir det slått fast at budsjettet

for kommende år ikke kunne settes opp før det ble klart at **SUDERØY** og hvalbåtene skulle på hvalfangst. I første rekke var det mannskapene på kokeriet det dreide seg på. På hvalbåtene var det en annen sammensetning av bemanningen, med ett unntak: Småhvalfangere fra Auklandshamn. De var 1. klasses hvalfangere, og noe av det første de gjorde etter sesong i Sydishavet var å sette hvalskøytene i stand til sommerens småhvalfangst på norskekysten og i Barentshavet.

En gruppe i **SUDERØY**-selskapets hvalfangst var hvalskytterne. De ble hentet fra Vestfold, og det var kjente skyttere som kom til Suderøy, Ingvald Antonsen, Sandefjord, (senere Moss), Jacob Jacobsen, Nøtterøy, og Jørgen Hansen, Tjølling, for å nevne noen. De tok med seg sin styrmann, og minst to matroser.

SUDERØY korn aldri til Japan som hvalkokeri. I 1959 kjøpte Kosmos **SUDERØY** og noen hvalbåter. Med på handelen var **SUDERØYs** hvalkvote. To av hvalbåtene ble med **KOSMOS III**, og **SUDERØY** gikk i opplag i Sandefjord. Etter et par år gikk turen til skraphaugen. **KOSMOS III** og endel hvalbåter ble solgt til Japan. Mens **KOSMOS III** ble et stjernekokeri for japanerne forsvant **SUDERØY**-hvalbåtene, en som slepebåt og den andre på skraphaugen.